

Розділ 1

Теоретико-практичні проблеми педагогіки вищої школи

УДК 371.13:378.141.2

О. А. Аннюк,

ст. викладач,

Криворізький педагогічний інститут

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНО-ПОТРЕБНІСНОЇ СФЕРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ІНСТИТУТІ

У статті розглянуто умови формування мотиваційно-потребнісної сфери майбутніх учителів у процесі навчання в педагогічному інституті.

Ключові слова: особистість, активна діяльність, формування професіоналізму, мотиваційно-потребнісна сфера особистості.

В статье рассмотрены условия формирования мотивационно-потребностной сферы будущих учителей в процессе обучения в педагогическом институте.

Ключевые слова: личность, активная деятельность, формирование профессионализма, мотивационно-потребностная сфера личности.

The article discusses the conditions of formation of the need-motivational sphere of future teachers in the process of studying in the pedagogical institute.

Key words: personality, active work, the formation of professionalism, the need-motivational sphere of personality.

Підготовка професійних кадрів на сучасному етапі розвитку суспільства визначає головним завданням вищої школи шляхом реформування та модернізації освітніх систем забезпечити якісну освіту та високий рівень професіоналізму випускників вищих навчальних закладів. Не менш важливою є проблема підготовки педагогічних кадрів в умовах інтеграції України в європейський освітній простір, коли зростають темпи економічного розвитку суспільства та вимоги до професійного рівня сучасного фахівця.

Процеси гуманізації та гуманітаризації суспільства та пов'язані з ними зміни суспільних відносин, детермінація людини як головної цінності зумовили особливе ставлення до виховання майбутнього фахівця-професіонала. Насамперед, це стосується особистості сучасного педагога, його визнача-

льної ролі у розв'язанні навчальних і виховних завдань в системі освіти, спроможності більш повно розкрити свій особистісний потенціал за наявності стійкої потреби самоактуалізуватися в професійній діяльності.

Актуальність проблеми становлення активної особистості сучасного педагога зумовила *мету статті* – визначити умови процесу формування мотиваційно-потребнісної сфери майбутнього вчителя під час навчання у педагогічному закладі.

Розвиток особистості загалом і особистості вчителя зокрема вже не перше десятиріччя є центральним питанням таких наук, як філософія, педагогіка, психологія. Феноменами філософської науки є людина (індивід, особистість) і суспільство, їх взаємодія та взаємовплив, діяльність як спосіб існування соціального.

Питанням професійного становлення майбутнього фахівця присвячено багато досліджень учених-педагогів. Теоретико-методологічні основи професійної підготовки майбутніх учителів викладено у працях О. О. Абдулліної, С. І. Архангельського, Ю. К. Бабанського, Л. В. Кондрашової, Н. В. Кузьміної, Н. Г. Ничкало, В. О. Сластьоніна, О. І. Щербакова. Питання сутності й специфіки професійної педагогічної діяльності в сучасних умовах розроблено в дослідженнях І. О. Зимньої, І. А. Зязюна, Ю. М. Кулюткіна, В. О. Мижерикова та інших. Теоретичні положення системи розвивального навчання знайшли своє висвітлення в наукових працях вчених В. В. Давидова, О. К. Дусавицького, Д. Б. Ельконіна, В. В. Репкіна та їх послідовників.

Загостреність проблеми розвитку особистості дає підстави вважати, що одним з принципових питань, на яке повинні дати відповідь педагогіка та психологія, є формування людиною себе як творчої особистості. Цим і визначається актуальність орієнтації освіти на особистісний розвиток кожного члена суспільства.

Людина як особистість виявляє свої якості й властивості в активній діяльності. Діяльність є субстанцією людської свідомості. Значущість діяльності як одиниці життя, яка опосередкована психічним відображенням індивіда, викладено в найбільш розгорнутій загальнопсихологічній діяльнісній теорії О. Леонтьєва. Психологічна наука визначає діяльність як процес активного ставлення людини до дійсності, у ході якого реалізується досягнення суб'єктом визначених цілей, за-

довольні різних потреб і засвоєння суспільного досвіду [4, С. 116]. С. Л. Рубінштейн зазначав, що в діяльності виявляються, формуються та розвиваються людина та її психіка. Аналізу поняття діяльності присвячено дослідження Л. С. Виготського, Д. Б. Ельконіна.

У характері діяльності та дій особистості виявляються її оцінне ставлення до предметного й соціального світу, до самої себе. Такі ставлення особистості призводять до створення нових цінностей або вдосконалення раніше набутих [5, С. 16]. Поштовхом до створення або вдосконалення цінностей є потреби й мотиви особистості. Саме потреби й мотиви як джерело і рушійна сила активності виступають основою життєдіяльності людини.

Феномен потреби як наукова категорія почав активно досліджуватися зарубіжними та вітчизняними науковцями лише у ХХ столітті. Відзначимо, що аналіз проблеми визначив розкриття сутності процесу самоактуалізації особистості в діяльності. Вагомий внесок у наукове обґрунтування потреб людини зроблено представниками гуманістичної теорії особистості А. Маслоу, К. Роджерсом, Е. Фроммом. Засновник теорії А. Маслоу вважав головною характеристикою особистості потяг до самоактуалізації, самовираження, розкриття потенцій до творчості. На думку вченого, самоактуалізація є бажанням людини стати тим, ким вона може стати [2, С. 68]. Зважаючи на те, що потреби спонукають дії та поведінку людини у всіх сферах її життя, Маслоу визначив ієрархічну систему пріоритету (домінування). Особистісні потреби самоактуалізації та самовираження є вершиною цієї системи. Еріх Фромм дослідив соціальні детермінанти та еволюцію потреб, властивих тільки людині, на яку впливають різні соціальні системи. Відтак особистість є продуктом динамічної взаємодії між вродженими потребами та впливом соціальних норм у конкретний момент історії. Отже, соціальні потреби людини в розвитку, в актуалізації здібностей, талантів, потенціалу мають суспільно-історичний характер і виявляються важливим критерієм розвитку особистості.

Процес становлення професійного «Я» не обмежується процесом професійного самовизначення, який виявляється у формуванні схильностей людини до певної діяльності, сукупності психологічних рис і характеристик, які забезпечують сумісність особистості та професійного середовища. Результатом цього процесу повинно стати формування професійно-

го образу особистості [1, с. 190–191]. Основою такого навчання, спрямованого на розвиток індивідуальності студента, повинна стати «Я-концепція» як один із чинників успішності навчання у ВНЗ.

«Я-концепція» розглядається як динамічна сукупність особових настанов, спрямованих на особу і уявлення людини про себе. Тому складовою «Я-концепції» є самооцінка особистості. Спроможність особистості оцінювати саму себе дозволяє визначити, чим вона володіє і чого хотіла б досягти, які здібності й потенції може реалізувати у професійній діяльності.

Реалізація образу «Я», на наш погляд, детермінована потребами і мотивами особистості. У педагогічній діяльності реалізація особистості визначається потребою самовираження свого особистісного потенціалу, самовдосконалення й самоутвердження. Знання необхідних для вчительської професії потреб може стати основою їх формування під час підготовки майбутніх фахівців у педагогічному навчальному закладі [3, с. 51]. Тому важливим завданням для викладачів ВНЗ є формування у студентів мотиваційно-потребнісної сфери, яка стане основою їх життєвої позиції і постійного прагнення до більш швидкого досягнення рівнів самовираження та самоактуалізації.

На шляху формування мотиваційно-потребної сфери майбутнього вчителя в першу чергу важливим є усвідомлення особистістю потреби здійснювати організовану навчально-пізнавальну діяльність, тобто визначення мотивації учіння. Це стає поштовхом до становлення студента як суб'єкта розумової праці, активного діяча. Такий підхід дозволяє сформувати уявлення особистості про призначення й гідність, а в цілому підкреслити значущість особистості в системі соціальних відносин.

Не менш важливим для формування мотиваційно-потребнісної сфери особистості ми вважаємо забезпечення психологічного комфорту кожному студенту під час навчання у педагогічному закладі. Це дає можливість зняти психологічну напругу і розкрити свій особистісний потенціал, виходить із інтересів і зацікавленостей особистості, яка бажає ними поділитися з оточуючими.

Необхідним у формуванні мотиваційно-потребнісної сфери студентів з самого початку навчання є стимулювання образу «Я-ідеал», тобто образу, задля досягнення якого майбу-

тній фахівець бажає рухатись уперед, змінюватись, вдосконалюватись, бути цікавим для інших.

У процесі формування мотиваційно-потребнісної сфери майбутнього фахівця викладачі педагогічного закладу повинні приділяти увагу формуванню рефлексивної та комунікативної культури студентів. Зміст педагогічної праці припускає тісний зв'язок учителя з навколишнім середовищем, на яке він реагує, включається до актів комунікації, зазнає впливу й впливає сам, керує потоками інформації й використовує її для розв'язання практичних задач. Тому формування рефлексивної та комунікативної культури, культури взаємодії, співпраці, спілкування повинно здійснюватись під час підготовки майбутнього фахівця.

Активна діяльність особистості у системі потреб і мотивів завжди пов'язана з конкретною метою та отриманням результату. Завершеність дії з позитивним результатом задовольняє людину й створює ситуацію успіху. Позитивні емоції, які викликає досягнення успіху, мають велике значення для особистості, що прагне реалізувати свій особистісний потенціал і отримати ще кращий результат. Виникненню таких бажань сприяє позитивна оцінка дій особистості при досягненні рольової перспективи. Ми вважаємо, що позитивна оцінка дій студентів під час навчання у вищому навчальному закладі сприяє формуванню мотиваційно-потребової сфери майбутнього вчителя, стимулюючи його націленість на успіх.

Отже, формування мотиваційно-потребової сфери майбутнього педагога є важливим складником процесу становлення особистості фахівця, який у сучасних умовах модернізації освітніх систем зможе побудувати адекватний образ свого професійного «Я» й розкрити особистісний потенціал в активній педагогічній діяльності.

Література

1. **Кондрашова Л. В.** Высшая педагогическая школа и Болонский процесс: реалии и перспективы / Лидия Валентиновна Кондрашова. – Кривой Рог, 2007. – 474 с.
2. **Маслоу А.** Мотивация и личность. – [3-е изд.] / Абрахам Маслоу. – СПб. : Питер, 2008. – 352 с.
3. **Мудрик А. В.** Учитель: мастерство и вдохновение / Анатолий Викторович Мудрик. – М. : Просвещение, 1986. – 160 с.
4. Психология : [учебник для гуманитарных вузов] / [под общей ред. **В. Н. Дружинина**]. – СПб. : Питер, 2002. – 656 с.
5. **Сластенин В. А.** Общая педагогика : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений]: в 2 ч. / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиян. – М. : Владос, 2002. – 256 с.